

УДК 262.12: 130.123

ББК 86.2 (4 Укр)

Святослав Кияк

ПОДВИЖНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ МИТРОПОЛИТА АНДРЕЯ ШЕПТИЦЬКОГО В РОЗБУДОВІ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕРКОВНОЇ І ДУХОВНО-СУСПІЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХХ ст.

У статті розкривається роль митрополита Андрея Шептицького в розбудові і становленні церковної та національно-суспільної ідентичності Галичини в період між двома світовими війнами, який заклав підвалини сьогоденного стану УГКЦ. Митрополит перетворив УГКЦ у національне, українське релігійне об'єднання, зробивши її не лише чинником духовного і національного відродження українства, а й національного державотворення.

Ключові слова: митрополит Андрей Шептицький, церковна і національно-суспільна ідентичність Галичини, УГКЦ, український католицизм, соціальне служіння.

Життя УГКЦ у першій половині ХХ століття нерозривно пов'язано з її першоієрархом Андреем Шептицьким (1901–1944) – митрополитом Галицьким та архієпископом Львівсько-Кам'янецьким, який вніс неоціненний вклад в інституційно-єклезіологічну розбудову українського католицизму, заклавши підвалини його сьогоденного стану та вивівши церкву на новий, історичний рівень, витворивши з неї цілком національне, українське релігійне об'єднання, зробивши її не лише чинником духовного і національного відродження українства, а й національного державотворення.

Подвижницька діяльність митрополита Андрея Шептицького стала важливим чинником зростання національної свідомості галичан, а його культурно-просвітницька діяльність була скерована на піднесення моралі та духовності народу до рівня готовності служіння національно-державному будівництву. Митрополит став взірцем самопожертви служінню Богові і ближнім, що засвідчила, зокрема, його меценатська діяльність, щедра допомога митцям, молоді, сиротам, шкільництву, просвітнім і спортивним товариствам, газетам і часописам, у якій були нероздільно поєднані два начала – релігійне і національне. Його стараннями та коштами була заснована духовна семінарія й перша дівоча гімназія василіянок у Станіславі, народна лікарня безкоштовної медичної допомоги та український музей у Львові, його маєток у Миловані був відданий для літнього відпочинку дітей з бідних родин, а пізніше в ньому було засновано господарчу рільничу школу. Цей перелік добродійств і подвижництва митрополита Андрея має початок, але не має кінця, оскільки його прижиттєві добродійства були незліченними, як і незліченними є його сьогоденні добродійства через вислухані молитви до нього українських католиків.

Загальноцерковний і богословський доробок цього визнаного світом генія українського католицизму вже ґрунтовно й спеціально досліджується впродовж десяти років як у церковно-богословській, так і релігієзнавчій літературі [3–5; 7, 8], та, очевидно, в недалекому майбутньому його постать і діяльність отримають найвище визнання в Католицькій церкві – митрополит буде проголошений блаженным, а тому в нашому дослідженні ми не ставимо собі за мету всебічно проаналізувати його богословсько-філософську спадщину, але маємо на меті узагальнююче оцінити його доробок в інституційно-єклезіологічне та духовно-національне становлення ідентичності українського католицизму до часу початку Другої світової війни в контексті проголошення в УГКЦ Року пам'яті слуги Божого митрополита Андрея Шептицького (від 1 листопада 2014 року до 1 листопада 2015 року).

На початку ХХ ст. до Львівсько-Галицько-Кам'янецької архієпархії разом з іншими єпархіями УКЦ належало 1,44 млн вірних у 725 парафіях під проводом майже

тисячі священиків [2, с. 446], що вимагало від Львівського архієпископа і митрополита великої пастирської праці для блага вірних. Тому митрополит майже щороку видавав пастирські послання до духовенства і вірних щодо духовних, церковних, культурних і загальнонаціональних проблем, а також захищав інтереси церкви і народу в крайовому та віденському сеймах.

Перше десятиліття архіпастирської праці митрополита Андрея було ознаменоване найперше опікою над духовними потребами церкви, зокрема над оновленням чернецтва: жіночої василіянської гілки та над заснуванням монастиря отців-студитів, а пізніше і сестер-студиток, а також над запровадженням в УКЦ східної гілки отців-редемптористів, які незабаром активно долучилися до виховання молоді та оновлення релігійного життя народу. 1906 року митрополит організував історичну прощу українських католиків до Святої Землі в кількості 500 осіб, яка спричинила активізацію духовного життя в Галичині. Окрім того в 1906–1907 роках митрополит Андрей відкриває семінарії в Перемишлі та Станіславі, а здібних студентів – майбутніх провідників церкви, висилає на закордонні студії, чим він не лише подбав про виховання добрих пастирів для церкви, а й про підготовку її архіпастирів. Так, 1904 року митрополит висвячує на Станіславського єпископа ректора Львівської семінарії Григорія Хомишина, який більш ніж 40 років управляв Станіславською єпархією, засвідчуючи особистою архіпастирською працею та життям всієї єпархії вірність католицькій і помісно-національній ідентичності аж до 1945 року, і помер як мученик-ісповідник за католицьку віру 28 грудня того ж року.

Наступним українським католицьким ієрархом, призначеним митрополитом, був перший єпископ для українців-католиків Америки Сотер Ортинський, номінований Апостольським Престолом 1907 року. Це призначення було особливо характерним для українського католицизму, адже воно сприяло збереженню українцями в Америці не лише своєї церковної, а й національної ідентичності, бо більшість емігрантів 1880–1900 років склали українці-католики, які гуртувалися біля українських церков. Однак призначений владика не мав усієї повноти влади, оскільки мав статус генерального вікарія латинського єпископа, а латинський єпископат взагалі був проти призначення східного єпископа. Тому лише з 1913 року на підставі були папи Пія X (1903–1914) владика С. Ортинський стає екзархом Філадельфійським для східних католиків, вихідців з Галичини і Закарпаття. Однак тривалі непорозуміння з місцевим латинським кліром та між українцями і несподівана хвороба спричинили передчасну смерть екзарха – 24 березня 1916 року, після якої екзархат вісім наступних років залишався вакантним, а адміністрування ним здійснювали два генеральні вікарії – один для галичан, другий для закарпатців. Цей поділ був остаточно закріплений Римом через призначення 1924 року окремих екзархів: Костянтина Богачевського для українців з Галичини і Василя Ткача для закарпатців [6, с. 167].

У Канаді душпастирювання для українців-католиків мало іншу особливість – канадські єпископи намагалися самі й через Рим та митрополита А. Шептицького налагодити духовну опіку над українськими емігрантами, допустивши до неї ряд священиків і монахів-місіонерів. Митрополит прибув до Канади 1910 року, де налагодив з місцевою ієрархією проблему надання українським католикам свого єпископа. Папа Пій X розв'язав цю проблему в 1912 році, призначивши отця Микиту Будку єпископом до Канади з осідком у Вінніпезі, а цей єпископ домогся державної легалізації для УКЦ у країні. 1918 року церква в Канаді нараховувала 47 священиків, 299 парафій та місій, новіціяти отців-василіян та редемптористів, сестер Службениць і понад 100 тис. вірних [2, с. 454].

Уже від початків і впродовж усієї діяльності митрополит А. Шептицький приділяє особливу увагу налагодженню екуменічних зв'язків спершу з російськими католи-

ками, а пізніше через них і з православними як у Росії, так і в Польщі, оскільки, на його переконання, історія відвела Українській греко-католицькій церкві особливу роль — посередника об'єднання Сходу і Заходу. Ця ідея примирення і порозуміння українських католиків і православних бачилась ним як шлях до єдності всіх українських церков, а також католицького Заходу і православного Сходу, але, розуміючи складність і труднощі здійснення цієї екуменічної ідеї, він вбачав у ній не нову унію, але єдино правильний спосіб оздоровлення духовного і національного стану українського народу через зближення обох гілок не лише українського, а й усього слов'янського християнства. Саме для цього з ініціативи митрополита відбулося в моравському Велеграді (Чехія) декілька екуменічних зустрічей та з'їздів православних і католиків слов'янського світу: в 1907, 1909, 1911, 1924, 1927, 1932 і 1937 роках, а також митрополит Андрей провадив широку унійну акцію під час своїх поїздок до Італії, Голландії, Бельгії, Німеччини й Англії, зокрема заснувавши в Голландії “Голяндський Унійний Апостолят”.

Однак перша світова війна перервала плідну працю митрополита Андрея, якого російська влада вважала символом українського сепаратизму й католицизму, а тому російські війська заарештували його і 19 вересня 1914 року вивезли в Росію, де він перебував як царський в'язень до 1917 року. Після свого звільнення митрополит на синоді російських католиків у Петербурзі призначає екзарха Леоніда Федорова, генеральних вікаріїв для депортованих галичан та пароха для українців-католиків у Києві, а 28 серпня 1917 року після повернення до Львова він висвятив нового єпарха Перемишльського Йосафата Коциловського, який правив єпархією як ісповідник віри аж до своєї смерті в 1947 році.

Лихоліття Першої світової війни принесло болючі втрати не лише українству Галичини, Буковини й Закарпаття, а й усій Українській католицькій церкві. Зокрема, до них особливо спричинилося москвофільство. У цей неспокійний час саме українська ієрархія всіляко згуртовувала й скеровувала народ. Так, 21 листопада 1918 року митрополит А. Шептицький та владика Г. Хомишин і Й. Коциловський написали до народу спільне пастирське послання, у якому настановляли вірних як долати духовні і моральні втрати того часу та як здобувати свою державність і суверенність в умовах нової польської експансії, котра завершилась окупацією Галичини. Митрополит активно протестував проти включення Східної Галичини до складу Польщі, для чого він у грудні 1920 року навіть виїздить на Захід з метою пошуку захисту для УГКЦ та української державності від нової польської влади. Цій поїздки передувало звернення єпископату церкви до Світової конференції проти злочинних дій польського війська у Східній Галичині, прийняте на єпископській конференції в Перемишлі 25 серпня 1919 року, у якому засуджено “профанацію храмів, численні вбивства мирного населення, закриття українських культосвітніх, економічних і комерційних товариств” [5, с. 414].

Польський уряд украї вороже поставився до цих ініціатив УКЦ, а тому у вересні 1923 року під час повернення митрополита Андрея в Україну його затримує та інтернує, а польські шовіністичні кола навіть виносять йому смертний вирок. Саме в цей надзвичайно складний для українського католицизму й усього українства час митрополит склав історичний заповіт, який став маніфестом католицьких, екуменічних і національно-патріотичних переконань його та всього українського католицизму, у якому першоієрарх виявляє готовність віддати своє життя “... за з'єднання Церков та щоб випросити в Бога Христовий мир між католиками наших країн (України і Польщі. — *Прим. авт.*) — на жаль, розділених несправедливістю та віковою ненавистю”, засвідчуючи, що його єпископським обов'язком завше було “... провадити своїх вірних до вічного спасіння по через віру католицьку” у вірності “Апостольській Римській Столиці, для чого митрополит намагався “все утверджувати моїх братів у цій вірності”, віруючи “в усі правди віри католицької” [11, с. 24].

У повоєнний час на ієрархію УГКЦ лягли великі обов'язки відновлення та налагодження нормального церковного життя в Україні та в діаспорі. Зокрема, митрополит разом із єпархами активно протидіяли москвофільству, запровадивши в церковне життя живу українську мову, на противагу псевдоцерковнослов'янській мові, за яку ратували москвофіли, чим, як слушно підкреслюють сучасні церковні історики та релігієзнавці, було завершено перетворення греко-католицької церкви в Галичині в українську національну церкву [1, с. 146; 5, с. 405]. Стараннями митрополита Андрея УГКЦ набула рис інституції з чітким національним обличчям, яка багато зробила для розвитку українського національного життя, насамперед у сфері культури, освіти, медицини й землеробства. Так, 1903 року митрополит заснував “Народну Лічницю”, яка розвинулась у модерний шпиталь, відкритий 1930 року; митрополит надав свої землі для садівничої школи у Миловані та хліборобської школи в Коршові, заснував Земельний Банк у Львові (1910). 1921 року папа Бенедикт XV (1914–1922) за сприяння митрополита відновлює закриту 1915 року папську семінарію св. Йосафата в Римі, 1923 року митрополит засновує Богословське Наукове Товариство і його друковані органи “Богословія” та “Праці Богословського Наукового Товариства”, а після закриття польською владою в 1925 році Львівського університету першоієрарх домігся відкриття 1928 року Богословської академії, яка стала єдиним українським вищим навчальним закладом у тодішній Польщі, у якій викладало майже 40 професорів та нараховувалось 2 750 слухачів, а за перше десятиліття її закінчило 415 майбутніх священиків та світських діячів [2, с. 470]. Заснований митрополитом церковний музей з 1911 року почав функціонувати як український національний музей, який займався збереженням, примноженням, популяризацією та дослідженням української культурної спадщини.

Після першої світової війни митрополит також звернув пильну увагу на відновлення чернечого життя: отців-студитів, котрі від 1918 року оселились і взяли під свою опіку відпустовий центр у Зарваниці, а також – численні сиротинці, бібліотеки, мистецькі школи у Львові, Уневі; отці редемптористи від 1920 року поселяються у Станіславі, де займаються місійною працею, а у Львові – виховною і навчальною діяльністю; василіяни в 1920 році відкрили новіціат у Крехові, богословський лицей у Лаврові та розпочали цього ж року духовне оновлення Закарпаття, яке принесло великі духовно-церковні й національно-культурні плоди. З 1924 року починають виходити “Записки Чину св. Василя Великого”, у яких висвітлювались ґрунтовні дослідження церковно-історичних проблем європейського Сходу.

Митрополит усіляко підтримував і світські українські вищі навчальні заклади та закордонні інституції, де навчались українці: Львівський університет, заснований 1921 р.; Український Вільний Університет, заснований 1922 р. у Відні, перенесений пізніше до Праги, а звідти – до Мюнхена; Сільськогосподарську Академію в Подебрадах біля Праги.

Укладення конкордату між Польщею та Апостольською Столицею 1925 року посприяло відродженню українського католицизму, оскільки ним усі обряди були зрівняні, було дано право вільного розвитку духовно-просвітницьким і національно-культурним організаціям, церква була звільнена від державного оподаткування, а Ватикан навіть позбавив польську владу права вільно втручатися у вибір єпископів, у призначення парохів УГКЦ, було гарантовано християнське навчання і виховання в школах та семінаріях. У цих умовах стало можливим подбати ієрархії про призначення єпископів-помічників для Львівської архієпархії, Перемишльської та Станіславської єпархій та апостольського візитатора для Волині в особі Миколи Чарнецького, що дозволило церковному провладу краще управляти єпархіями та надавати духовну допомогу вірним.

У той же час становище українського католицизму на історичних українських етнічних територіях у Польщі, де проживали лемки, виглядало дещо складнішим, що було зумовлене конфронтацією, що тривала від другої половини ХІХ століття, між ук-

раїнськими католиками й православними, котра спричиняла навіть конфлікти на національному ґрунті і котра часто підігрівалась польською владою. При цьому польська влада всіляко прагнула ослаблення позицій українського католицизму і для цього навіть вдалася до його розколу – 10 лютого 1934 року ватиканська Конгрегація Східних Церков без погодження з митрополитом А. Шептицьким опублікувала декрет “*Quo optimus consularet*”, яким встановлювалась окрема Апостольська адміністрація для Лемківщини. Це рішення було відповіддю Ватикану на своєрідні сепаратистські намагання частини лемків-“старорусинів” бодай у церковному відношенні захистити й закріпити свою штучну національну окремішність у Польщі. Ці намагання і претензії лемків на їхню національну окремішність актуальні й сьогодні та дуже схожі із проблемою русинів на Закарпатті, у Словаччині та в США, де в 30-х роках ХХ ст. була запроваджена Ватиканом церковна адміністрація для американських русинів. Згаданим декретом 1934 року від Перемишльської єпархії УГКЦ було відокремлено 10 деканатів і в 1936 році ця церковна структура, безпосередньо підпорядкована Ватикану, мала 111 парафій, 130 священників і 230 храмів [12, с. 187]. Цей процес засвідчив більшу прихильність польської влади до русинства – історичного витвору москвофільства, ніж до українства, виразником якого був український католицизм. Однак ця позиція польської влади все ж скоріше була приводом для ослаблення українства через культивування чвар і непорозумінь у ньому. Слушність цього припущення польська влада підтвердила своєю активною участю після другої світової війни в інспірованій Кремлем операції “Вісла”, метою якої була насильна депортація лемків з їх історичних теренів проживання.

Стараннями митрополита Шептицького Українська Греко-Католицька Церква на американському континенті в 20–30-х роках ХХ століття продовжувала активно розвиватись. Так, новопризначений 1924 року екзарх для українців-католиків у США владика Костянтин Богачевський досяг значних успіхів у галузі духовного і суспільного життя Церкви: ним було засновано цілу мережу парафіяльних шкіл та різноманітних навчально-виховних інституцій, які опікувалися життям емігрантів. У Канаді 1929 року стараннями митрополита Андрея було призначено нового екзарха УГКЦ – владика Василя Ладику, котрий продовжив інституційний та духовний розвиток українського католицизму в Канаді, що дозволило йому після війни домогтись заснування на базі екзархату чотирьох єпархій (1948) та митрополії (1956).

Національний потенціал українського католицизму в Галичині з особливою силою проявився в 30-х роках ХХ століття, що засвідчило остаточну кристалізацію його національного характеру, який викликав негативну реакцію в усіх поневолювачів українського народу. Зокрема, УГКЦ на чолі з митрополитом Андреем Шептицьким була стійким і незмінним оборонцем свого народу перед польськими окупантами. 1930 року митрополит у Варшаві особисто стає в обороні українства під час так званих пацифікацій, а також він разом із єпископами Г. Хомишиним і Й. Коциловським у цій справі шукали підтримки у папи Пія IX (1922–1939), звернувшись із листом до нього.

Не стояла УГКЦ й осторонь національної української трагедії – штучного голоду 1933 року, довершеного більшовизмом на Східній Україні. 24 липня 1933 року українська католицька ієрархія в Західній Україні з ініціативи Слуги Божого митрополита Андрея Шептицького видала в обороні беззахисного населення Східної України в час голодомору історичне послання “Україна в передсмертних судорогах. До всіх людей доброї волі”. Це послання в жахливий час геноциду українського народу було єдиним голосом серед усіх представників християнських конфесій України на захист жертв голодомору. Воно засвідчило правдиву християнську гуманність і патріотичність українського католицизму, котрий не міг не стати на оборону чесних українських землеробів, бо “кров робітників, що в голоді орали чорнозем України, кличе про пімсту до неба, а голос голодних женців дійшов до ушей Господа Саваота”, – ідеться в посланні.

Уже від весни 1933 року з ініціативи митрополита Шептицького тривала активна підготовка цього пастирського послання й одночасно відбувалася широкомасштабна акція УГКЦ з організації допомоги голодуючим в Україні, зокрема із залученням усього християнського світу на чолі зі Святішим Отцем папою Пієм XI, до якого митрополит звернувся спеціальною відозвою, розіславши її в усі інформаційні агентства світу англійською, італійською, іспанською, німецькою і французькою мовами [10, с. 845–846].

Послання галицької ієрархії УГКЦ отримало прихильні відгуки на Заході та зініціювало проведення архієпископом Відня кардиналом Інніцером міжнародної конференції, яка прохала цілий світ про всебічну допомогу голодуючим в Україні та домоглася дозволу в радянського уряду для надання цієї допомоги. Кардинал Й. Інніцер звернувся насамперед до Міжнародного Червоного Хреста, щоб він здійснив негайну акцію допомоги для потреб голодуючих [6, с. 169].

2 серпня 1936 року митрополит Андрей видав окреме послання проти комунізму – “Осторога перед загрозою комунізму”, засудивши його антигуманну та антилюдську суть і дії як ворога Бога і Церкви, підкреслюючи, що він перетворився “в якусь матеріалістичну і поганську релігію, а брехня, обман, насильство, терор і гноблення обрав принципами свого панування (коли большевики говорили про свободу – розуміли неволю, коли говорили про добробут – тим словом називали голод... А коли говорили про владу пролетаріату, то пролетаріатом називали касту, що кров з народу висисає)”. Симпатизуючих комунізму та їх прислужників митрополит називає зрадниками Церкви, народу й цілого світу, застерігаючи їх від загрози неволі від комунізму, “... від якої вже може не врятується... станете чужими для свого народу, його зрадниками ... перейдете на службу тиранів, що захотять уживати вас до служби кривавої Москви” [9, с. 487].

1938 року архиєрей виступив з листом осуду нищення польським урядом православних парафій і храмів на Холмщині, Підляшші, Поліссі та Волині, який польська поліція конфіскувала, однак лист був опублікований в українській пресі на Буковині й у Франції та став, таким чином, відомим в Україні та світі. Окремо митрополит звернувся про допомогу в цій справі навіть до Ватикану, інтервенція якого припинила переслідування Православної церкви [6, с. 170].

Перша більшовицька окупація Галичини восени 1939 року спричинила наступ більшовицького тоталітаризму й атеїзму на Українську Греко-Католицьку Церкву, в час якого митрополит, як завше, стає на оборону Церкви і українського народу, протестуючи проти сфальсифікованих ухвал “народних зборів” у Галичині, які несли кривду Церкві і народу, проти конфіскації церковних земель та грабунку монастирського майна, проти непосильного оподаткування духовенства й селян, проти насилля й безбожництва.

За цією першою більшовицькою хвилею терору проти українського католицизму незабаром прийшли нові, фашистська та друга більшовицька, хвилі переслідувань і гонінь на нього, котрі спричинили нові випробування духовно-національної ідентичності УГКЦ.

Загалом за 44 роки митрополичого служіння Андрея Шептицького, завдяки його далекоглядності, непохитним католицьким та українським християнським переконанням, церковно-політичному й дипломатичному генію, щедрій благодійності, УГКЦ успішно перейшла через австро-угорську, російську, польську й радянську окупацію Західної України та злигодні еміграційного життя українців-католиків, а її першоієрарх зробив історичний внесок у зміцнення і розвиток Церкви, долучившись до захисту релігійно-національних потреб як вірних-католиків, так і православних, відіграв величезну роль у консолідації українства. Митрополит залишив один із найпомітніших слідів в інституційно-єклезіологічній розбудові українського католицизму, продовживши й

розвинувши екуменічну діяльність українського католицизму, розпочату його попередниками. А. Шептицький заклав підвалини сьогоденного стану українського католицизму та вивів УГКЦ на новий, історичний рівень, а його подвижницька культурно-просвітницька діяльність стала визначальним джерелом зростання національної свідомості галичан і була скерована на піднесення моралі та духовності народу до рівня жертвенного служіння церковному й національно-державному будівництву. Це дозволило Українській Греко-Католицькій церкві не лише перенести переслідування Польською державою між Першою та Другою світовими війнами, більшовицько-гітлерівську окупацію та насильницьку ліквідацію церкви радянською владою за активної участі РПЦ 1946 року, а за ними й “катакомбне” існування Церкви під радянським тоталітарним режимом, а й відродити свою католицьку ідентичність у незалежній Українській державі.

1. Бубенчиков В. Греко-католицька церква в етнічному розвитку українського та білоруського народів / В. Бубенчиков, П. Кралюк. – Львів : Сполом, 2004. – 172 с.
2. Владика Софрон Мудрий, ЧСВВ. Нарис історії церкви в Україні / Владика Софрон Мудрий, ЧСВВ. – Івано-Франківськ : Нова Зоря, 1999. – 526 с.
3. Гайковський М. Українська Греко-Католицька Церква в часи митрополування Андрея Шептицького / М. Гайковський // Київська Церква. – 2001. – № 2–3. – С. 32–48.
4. Жуковський А. Митрополит Андрей Шептицький і православ'я / А. Жуковський // Науковий збірник Українського Вільного Університету. – Мюнхен, 1992. – С. 37–57.
5. Історія релігії в Україні : у 10 т. – К. : Світ знань, 2001. – Т. 4 : Католицизм. – 598 с.
6. Кияк С. Р. Ідентичність українського католицизму: генезис, проблеми, перспективи : монографія / С. Р. Кияк. – Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2006. – 632 с.
7. Ленчик В. Визначні постаті Української Церкви: митрополит Андрей Шептицький і патріарх Йосиф Сліпий / В. Ленчик. – Львів : Свічадо, 2001. – 608 с.
8. Марчук В. “Люд – се наша сила., его добро – се наша будучність” (початок доби митрополита Андрея Шептицького) / В. Марчук // Галичина : Науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис. – 2002. – № 8. – С. 47–53.
9. Митрополит Андрей Шептицький: життя і діяльність : документи і матеріали 1899–1944. – Львів : Місіонер, 1998. – Т. II : Церква і суспільне питання, кн. 1. – 570 с.
10. Митрополит Андрей Шептицький: життя і діяльність : документи і матеріали 1899–1944. – Львів : Місіонер, 1999. – Т. II : Церква і суспільне питання, кн. 2 : Листування. – С. 845–846.
11. Слуга Божий митрополит Андрей Шептицький : Календар 2004. – Львів : Місіонер, 2003. – 26 с.
12. Стоколос Н. Конфесійно-етнічні трансформації в Україні (XIX – перша половина XX ст.) / Н. Стоколос. – Рівне : РІС КСУ – ППФ “Ліста-М”, 2003. – 480 с.

The article reveals the role of Metropolitan Andrey Sheptytsky in building and establishing national church and social identity of Galicia in the period between the two World Wars, which laid the foundations of the current state of the UGCC. Metropolitan Church made in the national Ukrainian religious association, making it not only a factor of spiritual and national revival of Ukrainians, but also the national state.

Keywords: *Metropolitan Sheptytsky, church and national public identity of Galicia, UGCC, Ukrainian Catholic, social service.*

УДК 211.23: 296: 297

ББК 86

Володимир Гаврилюк

ГУМАНІСТИЧНІ ТА АВТОРИТАРНІ ОЗНАКИ АВРААМІЧНИХ РЕЛІГІЙ

У статті конкретизується поняття гуманістичних релігій, обґрунтовується важливість звернення саме до джерел віровчення та їх тлумачень для дотримання релігієзнавчого аспекту дослідження. Також уточнюються вихідні пункти у вченні про гуманістичні та авторитарні релігії, демонструються ті тенденції, які є в сучасній літературі щодо цієї проблеми.

Ключові слова: *гуманістичне, авторитарне, особистість, авраамічні релігії, релігійні вчення, Бог, вища сила.*